

Mikkel Runge Olesen

Aktivismen med de nordiske “brødre”: forsigtig spiren efter lang tids tørke?

Dansk aktivisme i nordisk kontekst har ikke haft nemme kår siden den kolde krigs afslutning. Fra at have udgjort et centralt udenrigs- og sikkerhedspolitisk supplement til Danmarks hovedlinje som NATO-medlem under den kolde krig, blev det nordiske, efter den kolde krigs afslutning, i stigende grad nedprioriteret på både det politisk-militære, det politisk-diplomatiske og det økonomiske område. Udviklingen de seneste år tyder imidlertid på en forsigtig ny spiren i nordisk aktivisme. Dette skyldes dels succes inden for pragmatiske samarbejder, fx i NORDEFECO, dels diffunderingen af nordiske idealer til lidt bredere kredse inden for fx Nordic Plus eller inden for EU. Forskellige nationale præferencer på flere politikområder såvel som NATO- og EU-skel udgør dog stadig centrale begrænsninger.

Lige siden Stoltenberg-rapporten i 2009 (Stoltenberg, 2009) pustede liv i idéen om nordisk udenrigs- og sikkerhedspolitisk samarbejde, er det nordiske samarbejde blevet gradvist mere populært. En særlig historisk barriere blev overvundet, da de nordiske lande i 2015 for første gang enedes om kritik af Ruslands aggressive fremfærd i det nordiske område (Haglund et al., 2015). Men hvad er det egentlig, vi er vidne til her? Er det en sand opblomstring af fællesnordisk aktivisme eller blot et intermezzo i en ellers konsistent historie om forfaldet af den nordiske idé i Danmark? Artiklen her forsøger at besvare disse spørgsmål ved at sætte fokus på dansk udenrigspolitisk aktivisme i en nordisk kontekst, over et bredt spektrum af politikområder, historisk og frem til i dag.

Hvor måske *den klassiske* regionalt fokuserede tilgang til dansk udenrigspolitik har inkluderet den nordiske dimension som én af fire søjler i udenrigspolitikken, med EU/EF, NATO og FN som de tre andre (Petersen, 2004: 22-24; Hækkerup, 1965), så er graden af variation inden for den nordiske søjle som et element i en bredere dansk udenrigspolitisk aktivisme på tværs af den kolde krigs ophør underudviklet. Hvor Olesen og Wivel (2015) forankrer den danske aktivistiske udenrigspolitik som element i den nordiske for derved at vise fællestrækkene imellem de nordiske landes aktivismer, så vil denne artikel omvendt søge at forankre det nordiske i den danske aktivistiske udenrigspolitik. Og hvor fx Jakobsen (2006a, 2006b), Forsberg (2013) og Saxi (2011, 2016) primært ser på de militære aspekter af det nordiske samarbejde, ser denne artikel

på samarbejdet over et bredt spektrum af politikområder, der også inkluderer det diplomatiske og det økonomiske bistandspolitiske samarbejde. På den baggrund diskuteres betydningen af det nordiske som arena for dansk udenrigspolitisk aktivisme over tid: fra højdepunktet i perioden under den kolde krig, nedgangen i årene efter den kolde krig og til den forsigtige opblomstring i de seneste par år.

Artiklen argumenterer for, at enhver diskussion af “revival” af det nordiske i de seneste år, for det første, skal ses i forhold til et relativt betydeligt fald på alle områder i perioden umiddelbart efter den kolde krig. For det andet, at en sådan “revival” ikke i ret høj grad er indtruffet i form af store formelle fællesnordiske prestigeprojekter men snarere i form af dels lavpraktisk samarbejde, dels normdiffusion til bredere grupperinger.

Det nordiske i dansk aktivisme

Ikke alt nordisk samarbejde inden for udenrigs- og sikkerhedspolitik kan nødvendigvis karakteriseres som udenrigspolitisk *aktivisme*. Med udgangspunkt i de teoretiske diskussioner i introduktionsartiklen i dette temanummer (Pedersen og Ringsmose, 2017) defineres aktisme her som antitese til reaktiv og påtvunget tilpasningspolitik.¹

To faktorer skal derfor opfyldes, for at en udenrigspolitisk kurs kan karakteriseres som aktivistisk: For det første skal staten reelt have en udenrigspolitik. Hermed menes, at staten faktisk benytter de militære, diplomatiske og/eller økonomiske kapaciteter, den måtte have til rådighed med et strategisk mål for øje, og at den skal være villig til at risikere tab i denne forbindelse (Holm, 2002). For det andet forudsættes en grad af voluntarisme, forstået på den måde, at staten selv skal tage frivilligt initiativ til den valgte udenrigspolitiske kurs. Denne specificering af frivilligheden i aktivismen, som defineret i denne artikel (såvel som i dette særnummer), tillader en skelnen imellem aktivisme forstået som et element i den danske udenrigspolitik, centreret omkring et politisk projekt der rækker ud over statens overlevelse på kort sigt (Branner, 2000, 2013; Rasmussen, 2005; Pedersen, 2012), og på den anden side udenrigspolitisk aktivitet på basis af ønske om at stille eksterne aktører, særligt USA, tilfredse (Hansen, 2011; Heurlin, 1998, 2004; Jakobsen, 2000). Det første vil i denne artikel (og dette særnummer) blive karakteriseret som aktivisme, mens det sidste her vil blive betegnet som en variant af aktiv tilpasningspolitik (se figur 1 nedenfor).

Denne artikel vil bedømme graden af den dansk-nordiske aktivisme ud fra disse to faktorer, tilpasset den nordiske case. For det første: *graden af deltagelse* i internationalt eller regionalt orienteret nordisk samarbejde. Her må en vurdering tage udgangspunkt i omfanget af dansk deltagelse i et givet nordisk

samarbejdsprojekt og i projektets tyngde og dybde. Er der fx tale om udviklingen af fælles politik på tunge udenrigspolitiske områder eller mindre formel informations- og/eller idéudvikling i den udenrigspolitiske “dagligdag”? For det andet: *graden af voluntaristisk stillingtagen* til nordisk samarbejde. Her må en vurdering tage udgangspunkt i, hvorvidt et initiativ virkelig udspringer af et dansk ønske om at samarbejde, eller om eksterne aktørers ønsker om samarbejde “blot” efterkommes.

På denne baggrund kan Danmarks politik karakteriseres som dansk-nordisk aktivisme, når vilje til nordisk samarbejde matches med konkrete danske initiativer til nordisk samarbejde (1). Landet kan imidlertid også deltage, pånødet, i nordisk samarbejde på andres initiativ, det være sig et af de andre nordiske lande eller en helt ekstern aktør (se fx Obamas nordiske initiativer i senere afsnit) uden egentlig at have eget ønske om øget samarbejde (2). I så fald er det næppe aktivisme. En anden mulighed er, at et nordisk land helt frivilligt fravælger den nordisk aktivisme (3), hvorimod ufrivilligt fravær af det nordiske samarbejde (4) ofte vil være konsekvensen af fraværet af (realistiske) muligheder fx grundet hensynet til udenlandske stormagter. Disse idealsituationer er opsummeret i figur 1.

Figur 1: Danmarks muligheder i forhold til det nordiske samarbejde

		Internationalt eller regionalt orienteret nordisk samarbejder	
		+	-
Voluntaristisk stillingtagen til nordisk samarbejde	+	Dansk-nordisk aktivisme (1)	Kategorisk afvisning af det nordiske samarbejde (3)
	-	Pånødet deltagelse i nordisk samarbejde (2)	Fraværet af muligheden for nordisk samarbejde (4)

Note: Frit tilpasset til den nordiske case efter Pedersen og Ringsmose (2017: figur 1).

Med udgangspunkt i modellen præsenteret i figur 1 vil artiklen nu se nærmere på nordisk samarbejde som element i dansk udenrigspolitisk aktivisme, historisk og frem til i dag, og på den baggrund vurdere graden af aktivisme inden for særnummerets tre politikfokusområder: det politisk-militære, det politisk-diplomatiske og det økonomiske område.

Politisk-militær aktivisme

Nordisk “niche-aktivisme” under den kolde krig

Hvor forskellige nordiske positioner over for Tyskland og Rusland/Sovjet i meget høj grad begrænsede nordisk politisk-militært samarbejde i det 20. århund-

redes første halvdel, begrænsede NATO-splittelsen de nordiske lande imellem stadig mulighederne for samarbejde under den kolde krig, når det kom til håndtering af den primære sikkerhedstrussel: truslen fra Sovjetunionen. Imidlertid åbnede der sig allerede i den kolde krigs tidlige fase nye nichemuligheder inden for militært samarbejdet, hvad angår FN's fredsbevarende operationer. Her kunne de nordiske lande, som småstater, bidrage til at styrke international orden og samtidig øge egen prestige (Jakobsen, 2006a: 24.). Det skete fra 1964 primært gennem nordiske aftaler om samarbejde ved udsendelse af FN-tropper (Petersen, 2004: 448-449; Jakobsen, 2006a: 27-34; Forsberg, 2013: 1167). Den store fordel for de nordiske landes FN-indsats var, at den var relativt uproblematisk politisk. Eftersom FN's operationer under den kolde krig generelt fandt sted efter invitation fra modtagerlandene, så var risikoen for at blive involveret i reelle kamphandlinger forholdsvis lille. Således kom omkring 25 pct. af alle udsendte FN-soldater under den kolde krig fra de nordiske lande (Jakobsen, 2006b: 382-386).

Nedgang i dansk-nordisk operationelt samarbejde efter den kolde krig – men er udviklingen nu ved at vende?

Den kolde krigs afslutning medførte gradvise ændringer i den nordiske politisk-militære aktivisme, herunder at efterspørgslen på mere tungt udrustede militære bidrag steg (Jakobsen, 2006b: 386-387). Den politisk-militære aktivisme i 1990'erne indeholdt stadig nordiske elementer, som fx det dansk-svenske samarbejde i UNPROFOR i Bosnien i midt-1990'erne og samarbejdet i Den Nordisk-Polske Brigade, ligeledes i Bosnien, i slut-1990'erne (Jakobsen, 2006a: 100-101). Men det nordiske samarbejde begyndte i stadigt stigende grad at blive belastet af divergerende præferencer med hensyn til de militære bidrags karakter. Her bevægede man sig fra dansk side langt hurtigere end de øvrige nordiske lande væk fra et fokus på militært let bevæbnede, fredsbevarende bidrag til langt tungere fredsskabende bidrag (Jakobsen, 2006b: 386-387).

Dette skifte slog for alvor igennem, da de øvrige nordiske landes fravalg af det nyoprettede NORDCAPS² i forbindelse med bidrag til KFOR i Kosovo i 1999 hurtigt fik det danske forsvar til at se samarbejdet i NORDCAPS som en distraktion og som decideret spild af tid (Jakobsen, 2006a: 218-219). Tendensen fortsatte efter årtusindskiftet, hvor Danmark i langt højere grad end de andre nordiske lande begyndte at foretrække samarbejde med de større NATO-allierede i felten – frem for alt USA (Rynning, 2003: 28). Denne afvigelse fra de øvrige nordiske landes fremgangsmåder indebar ligeledes begyndende variationer på det politiske niveau med hensyn til valget om at deltage i en intervention eller ej. Udviklingen kulminerede med Danmarks tidlige deltagelse

i krigen i Irak i 2003 (Wivel, 2013: 86; Saxi, 2016: 68-69; Mouritzen, 2007), og i 2006 da Danmark, alene blandt de nordiske lande, valgte at inkorporere et dansk militært bidrag under britisk kommando i den stærkt ustabile afghanske Helmandprovins (Jakobsen og Thruelsen, 2011: 83).

Ikke desto mindre har de seneste år antydnet en vis konvergering mellem den danske linje og linjen i flere af de andre nordiske lande. Norge har ligesom Danmark støttet de internationale interventioner i Libyen (Jakobsen og Møller, 2012) og i Syrien (Norske regering, 2016). Og de nordiske lande antog i det hele taget en klar profil i samarbejdet om destruktionsoperationen af Syriens kemiske våben i 2013-14 (RECSYR), hvor Danmark, i direkte samarbejde med især Norge og blandet andet både Sverige og Finland, spillede en ledende rolle. På det politiske niveau blev det nordiske slæt sågar specifikt italesat af fungerende udenrigsminister Rasmus Helveg Petersen (RV) (Folketinget, 2015) som del af begrundelsen bag beslutningen. Ligeledes karakteriserer operationens daværende danske chef, kontreadmiral Torben Mikkelsen, samarbejdet med nordmændene i operationsområdet som godt på trods af en vis dansk-norsk konkurrence om den overordnede kommando op til operationens start og på trods af enkelte episoder, hvor den etablerede kommandovej ikke blev respekteret.³ Så selvom der stadig er store præferenceforskelle de nordiske lande imellem, både når det kommer til aktionstyper og i forhold til landenes individuelle profileringshensyn, så synes mulighederne for nordisk samarbejde således lysere end for bare nogle år siden.

Dansk skepsis over for kapacitetsopbyggende nordisk forsvarssamarbejde efter den kolde krig

Afslutningen af den kolde krig åbnede nye muligheder for kapacitetsopbyggende nordisk forsvarssamarbejde. Processen begyndte i 1990'erne gennem oprettelse af nordiske samarbejdsfora for våbenindkøb (NORDAK)⁴ i 1994 og samarbejdsfora for logistik, træning og uddannelse (NORDSUP)⁵ i 2008. Fra 2009 blev dette samarbejde og det førnævnte operationelle samarbejde i NORDCAPS slået sammen i det nyoprettede NORDEFECO.⁶

Disse nordiske initiativer kom imidlertid ikke primært fra Danmark men blev drevet af svensk-norsk-finsk ønske om mere samarbejde. Det er der flere grunde til. Den overordnede motivation var at imødegå "techflation", dvs. tendensen til hastigt stigende priser på militært udstyr, hvilket gør det sværere og sværere for små lande at opretholde et bredt spektrum af militære kapaciteter (Saxi, 2011: 7). Hvor de øvrige nordiske lande forsøgte at løse dette problem gennem fx rustnings-samarbejdet, valgte man fra dansk side i langt højere grad at løse problemet gennem nichespecialisering med fokus på udsendingsparate

enheder (Saxi, 2011: 44-45). Det medførte blandt andet, at Danmark fik ry for at være det af de nordiske lande, som var mindst interesseret i nordisk forsvarssamarbejde (Saxi, 2016: 68).⁷

Hermed dog ikke sagt, at Danmark helt afstod fra at deltage i det nordiske forsvarssamarbejde. Således har Danmark valgt at deltage i en del projekter, sågar med en vis succes. Det gælder særligt inden for logistik (blandt andet lufttransport), uddannelse og, til dels, relativt højtprofilerede samarbejder fx i forbindelse med NATO Air Policing over Island. Her lykkedes det således at involvere Sverige og Finland i træningsopgaver sideløbende med den norske håndhævelse af *air policing* over Island i 2014 men ikke at inkludere landene i selve operationen, hvorfor ambitionsniveauet på dette område fra Stoltenberg-rapporten altså ikke helt blev nået (NATO, 2013; Stoltenberg, 2009: 10-11).

Alt i alt er det kendetegnende for det dansk-nordiske samarbejde, at det ofte fungerer godt i mindre ambitiøse samarbejder, der ikke direkte udfordrer NATO-skilnelinjen. Her nyder man godt af kulturel samhørighed og geografisk nærhed (Forsberg, 2013: 1175). Officerer "på gulvet" har derfor generelt nemt ved at samarbejde om pragmatiske løsninger. Hertil kommer, at dette samarbejde har haft en vis selvforstærkende effekt. I takt med at man de seneste par år har gjort sig positive erfaringer i konkrete projektsamarbejder, har man opbygget tillidsrelationer, der på sigt kan gøre det muligt at gå videre med mere omfattende samarbejde. Det er en langsommelig proces, der er skrøbelig, ikke mindst fordi den i høj grad også afhænger af ildsjæle i NORDEFCOs enkelte arbejdsgrupper.⁸ Det kan forklare, hvorfor Archer og Joenniemi (2016: 171) finder en lille styrkelse af det danske engagement i NORDEFCO siden NORDEFCOs grundlæggelse i 2009. Et lignende mønster synes desuden at gøre sig gældende inden for civil sikkerhed, hvor samarbejde i det små kan lade sig gøre, men hvor mere ambitiøse initiativer generelt er hæmmet særligt af EU- og NATO-skel de nordiske lande imellem (Bailes og Sandö, 2014: 45-53).

På det politiske niveau har netop Stoltenberg-rapporten fra 2009 sat en politisk proces med fokus på Norden i gang. Således førte den i 2011 til den såkaldte Nordiske Solidaritetserklæring, hvori de fem nordiske lande lovede at hjælpe hinanden i tilfælde af "farer som natur- eller menneskeskapede katastrofer, digitale angreb og terrorangreb" (Norske regering, 2011), hvilket dog igen var et stykke fra ambitionsniveauet om en formel sikkerhedsgaranti fra Stoltenberg-rapporten (Forsberg, 2013: 1171). Hertil kommer den medvind på det politiske niveau, som nordisk regionalt fokuseret militært samarbejde har fået efter Ukraine-krisens begyndelse, jf. fx den tidligere nævnte fællesnordiske kritik af Rusland i 2015 (Haglund et al., 2015). Dette har ligeledes ført til øget nordisk samarbejde i Østersøregionen – særligt mellem Sverige og Finland –

men også mellem Danmark og Sverige i form af nye aftaler for fri bevægelighed i hinandens luftrum og søterritorium i fredstid (Reich, 2016).

Samarbejdsmulighederne mellem Sverige og Finland og de nordiske NATO-lande er imidlertid ikke begrænset til snævert nordisk samarbejde i NORDEFCO. Andre muligheder inkluderer blandt andet samarbejde med Sverige og Finland inden for rammerne af NATOs Partnership for Peace (PfP), samarbejde inden for Nordic-Baltic Eight (NB-8), Enhanced Partnership in Northern Europe (E-PINE), der består af NB-8 plus USA, såvel som den i 2010 etablerede Northern Group der, ud over NB-8, inkluderer de forsvarsmæssigt tungere nationer Storbritannien, Tyskland, Polen og Holland (se også Breitenbauch et al., 2017: 6-11). Idéerne bag sådanne regionalt militære samarbejder er ikke nye, men har rødder tilbage til 1990'ernes oprettelser af "The Baltic Battalion" (BALTBAT) og "The Baltic Naval Squadron" (BALTRON), begge med stærke forbindelser til de nordiske lande (Jakobsen, 2006a: 212-213). Fornyeede samarbejder i udvidede grupper som NB-8, E-PINE og Northern Group vil dog, ligesom NORDEFCO, naturligvis forblive begrænset af NATO-skellet (Saxi, 2016: 58). Sammenlignet med NORDEFCO kan disse bredere grupperinger, selvsagt, kun i mindre grad ses som udtryk for *snævert nordisk* samarbejde.

Graden af aktivisme i dansk-nordisk politisk-militært samarbejde

I hvor høj grad kan vi så tale om dansk-nordisk aktivisme på det politisk-militære område? Hvor det politisk-militære samarbejde før den kolde krig kun i ringe grad rummede muligheder for nordisk samarbejde (dvs. figur 1, felt 4), rykkede man i perioden under den kolde krig gradvist mod reel dansk-nordisk aktivisme (figur 1, felt 1). Da hensynet til NATO altid var førsteprioritet i forhold til det voluntaristiske fredsbevarende arbejde med de nordiske lande, kan det imidlertid aldrig siges at være nået hele vejen.

Dansk-nordisk politisk-militært samarbejde *efter* den kolde krig, og særligt efter 11. september 2001, kan derimod kun i mindre grad karakteriseres som aktivistisk. I perioden har Danmark generelt bevæget sig væk fra de øvrige nordiske lande med hensyn til militære interventioner uden for den nordiske region og i stedet søgt aktivisme med andre partnere, primært USA og Storbritannien. Det har været et voluntaristisk valg fra dansk side, men man trak sig imidlertid aldrig helt ud af det nordiske samarbejde som sådan. Her synes den danske politik at være en blanding af den pånødede deltagelse i det nordiske samarbejde (figur 1, felt 2) og direkte afvisning/nedprioritering (figur 1, felt 3) uden dog at gå hele vejen. Små skridt i den modsatte retning de seneste år kan især tilskrives en positiv udvikling i NORDEFCO og de sikkerhedspolitiske

ændringer i Østersøregionen. Denne udvikling har dog fundet sted på relativt lavt niveau, hvor det overordnede NATO-allianceskel er mindre problematisk.

Politisk-diplomatisk aktivisme

Guldalderen under den kolde krig

Dansk-nordisk politisk-diplomatisk aktivisme blev for alvor en faktor fra tiden efter første verdenskrig. Således arbejdede især Danmark, Norge og Sverige sammen i Folkeforbundet i en sådan grad, at deres samarbejde blev kendetegnet som en regulær skandinavisk blok (Schouenborg, 2013a: 122). På den baggrund er det ikke overraskende, at de nordiske lande i tiden efter anden verdenskrig hurtigt fandt sammen om samarbejde om normfremme i det nystiftede FN. Her forsøgte de, under Sveriges ledelse, at gøre sig til talsmænd for en "tredje vej" som et værdipolitisk alternativ til både USA's kapitalisme og Sovjets kommunisme (Musiał, 2009: 287-289). Det tætte samarbejde førte blandt andet til, at de nordiske lande også af omverdenen efterhånden blev betragtet som *nordiske lande* og kun sekundært som specifikke nationalstater (Laatikainen, 2003: 417).

Konkret kom den nordiske aktivistiske normfremme fx til udtryk i hård kritik af apartheid i Sydafrika, på trods af at man hermed lagde sig ud med flere europæiske stormagter (Petersen, 2004: 141-144). Den nordiske aktivistiske normfremme kom ligeledes til udtryk i kritik af supermagten USA fra 1970'erne og frem. Her indtog særligt Sverige under Olof Palme en rolle helt i front, men også Danmark og Norge var aktive. Således udløste dansk-norsk kritik af Vietnamkrigen og anerkendelsen af Nordvietnam i 1971-1972 så stor utilfredshed hos præsident Nixon, at han beordrede den danske og den norske ambassadør trukket hjem (den amerikanske udenrigsminister William Pierce Rogers formåede dog at tale Nixon fra idéen igen) (Rogers, 1972; Kissinger, 1972). Dansk diplomatisk kritik af USA toppede i 1980'erne med den danske fodnotepolitik, hvor Danmark særligt med sine forbehold over for NATOs atomvåbenstrategi sågar indtog en mere kritisk holdning over for USA end Norge (Petersson og Saxi, 2013: 766-768).

Det nordiske samarbejdet inden for FN og EU efter den kolde krigs afslutning

Et af de mest markante skift i dansk nordisk aktivisme efter den kolde krig fandt sted inden for FN – tidligere en central arena for nordisk samarbejde. Laatikainen (2003: 433) påpeger således, at antallet af nordiske fælleserklæringer i FN's generalforsamling og hovedkomitéer er faldet fra 30 (1990-1991) til 8 (1999-2000). Dette skyldtes ikke egentlige forandringer i de nordiske landes

værdifællesskaber, men at EU, siden Sveriges og Finlands optag i 1995 (så kun Norge og Island blandt de nordiske stod udenfor), efterhånden overtog pladsen som det vigtigste forum for koordinering af de nordiske landes FN-politikker. De nordiske landes status som en afgrænset blok i FN er dermed udfordret (Jakobsen, 2018).

Det store spørgsmål er så, i hvor høj grad det nordiske samarbejde blot er flyttet fra en nordisk gruppe i FN til EU's gruppe i FN eller helt over i EU-regi. Her konkluderer Laatikainen, at de nordiske landes indflydelse stadig er potentielt høj, i og med at de nordiske idealer i høj grad er blevet overtaget af EU. Koordination af en formelt fælles aktivisme er imidlertid stærkt tilbagegående (Laatikainen, 2003: 436). På samme måde påpeger Jakobsen (2009), at de nordiske lande kan have haft potentielt stor indflydelse på udviklingen af fx det civile element af European Security and Defense Policy. Ikke desto mindre må eroderingen af formaliseret nordisk samarbejde, i det omfang at den nordiske aktivisme dermed er blevet til nordiske aktivismer, ses som en nedgang i det nordiske i dansk aktivisme. Ikke mindst fordi værdifællesskabet bag den nordiske enighed ligeledes er udfordret. Således påpeger Browning, at særligt Danmarks, og til en vis grad også Norges, førnævnte militarisering af udenrigspolitikken, kombineret med mindre fokus på international solidaritet over for udviklingslande og over for flygtninge, i sig selv signalerer splittelse og opløsningstendenser i den nordiske aktivisme (Browning, 2007: 39-40).

Inden for det diplomatiske samarbejde er det imidlertid væsentligt at differentiere mellem samarbejde på det overordnede strategiske niveau og pragmatisk samarbejde på dagligdagsniveau. På dagligdagsniveauet er udviklingen nemlig ofte en anden, særligt når relativt enkle samarbejder kan føre til besparelser eller kapacitetsbevarelse. Her er det værd at bemærke, at fx de nordiske landes ambassadesamarbejde og aftaler om fælles repræsentation ofte fremhæves som et eksempel til efterfølgelse for små lande, der er under pres for at spare på udenrigstjenesten (DIIS og Udenrigsministeriet, 2013: 16; Archer og Joenniemi, 2016: 169-170). Det samme gør sig gældende med hensyn til pragmatisk samarbejde på embedsmandsniveau i forhold til informationsudveksling og koordinering, der ikke forudsætter enighed om positioner for at give en merværdi (Rûse, 2015: 58-60; Schouenborg, 2013b: 22-23).

Det nordiske brand og forholdet til amerikanerne

Det nordiske diplomatiske brand er imidlertid stadig stærkt. Som eksempel kan nævnes præsident Obamas møder med de fem nordiske statsledere i Stockholm i 2013 og i Washington i 2016. Formålet med begge arrangementer var at mødes med statslederne fra de nordiske lande, som Obama-administrationen

betragede som foregangslande inden for udviklingshjælp og demokratifremme (Lederman, 2013). “Why don’t we just put all these small countries in charge for a while?”, jokede Obama i maj 2016 (Associated Press, 2016). For Obama var de nordiske lande et eksempel til efterfølgelse.

Besøgene er interessante af to årsager (også selvom Trump-administrations syn på Norden næppe helt matcher Obamas)⁹: For det første fordi Obama og den amerikanske delegation på mødet synes at have set de nordiske ledere som en enhed (Forss og Holopainen, 2015: 37), og for det andet fordi denne opfattelse af Norden som en enhed formodentlig er en væsentlig overdrivelse. Således udtalte Norges statsminister Erna Solberg i 2016: “It’s always best to be invited to come alone, but then there wouldn’t have been a 90-minute meeting and a state dinner” (Harris, 2016). Det samme gjorde sig gældende for Danmark (se også Larsen, 2016 og Kjærgaard, 2017). For de enkelte nordiske lande er der nemlig ganske meget på spil, når man holder møde med USA’s præsident. Det er en unik mulighed for at profilere nationale interesser og mærkesager. Ikke mindst derfor kan det måske næppe undre, at de nordiske lande hver især har bestræbt sig på at udvikle deres egne nationale brands i Washington, og at de såkaldte *joint statements* fra de to møder er ganske lange og rummer udsagn om, mildest talt, ret forskellige emner, fra green tech til terrorbekæmpelse (White House, 2013, 2016).

Graden af aktivisme i dansk-nordisk politisk-diplomatisk samarbejde

Højdepunktet for den dansk-nordiske politisk-diplomatisk aktivisme var perioden under den kolde krig. Selvom den politisk-diplomatisk aktivisme under den kolde krig, ligesom den politisk-militære aktivisme, havde lavere prioritet end båndet til Vestmagterne, så udmærker denne aktivisme sig stadig ved en stor grad af villighed til at bære omkostninger – fx gennem fastholdelse af synspunkter der udfordrede Vestmagternes. Derfor må den store grad af voluntarisme i den dansk-nordiske aktivisme i denne arena vurderes at være relativt tættere på den rene aktivisme (figur 1, felt 1), end det var tilfældet med den politisk-militære aktivisme.

Udviklingen efter den kolde krig må betegnes som et gradvist fald i særligt den formelle dansk-nordiske politisk-diplomatisk aktivisme. Dels fordi andre grupperinger, så som EU, har overtaget en del af Nordens tidligere rolle og en del af Nordens værdier, samtidig med at de nordiske lande værdimæssigt er lidt mindre tæt på hinanden end tidligere. Dels fordi de nordiske landes fælles projekt om at udgøre en ”tredje vej”, har givet mindre mening efter den kolde krigs ophør. Mødet med Obama er i den forbindelse særligt sigende for faldet i formelt samarbejde, hvor netop dansk (og norsk) præference for bilaterale

møder understreger den begrænsede vilje til at prioritere den nordiske arena i storpolitiske spørgsmål (figur 1, felt 2). Faldet er dog næppe så stort som på det politisk-militære område, da det uformelle samarbejde til en vis grad er fortsat.

Økonomisk aktivisme

Det nordiske samarbejde om udviklingspolitikken i de første år

Dansk-nordisk økonomisk aktivisme er fortrinsvis centreret omkring udviklingsbistanden, som for alvor tog sin begyndelse i 1950'erne og frem. Fra starten var der et stort dansk ønske om, at denne hjælp skulle ske i nordisk regi som led i et storstilet skandinavisk projekt om at udbrede idealerne bag de skandinaviske velfærdstater til verdens fattige egne (Bach et al., 2008: 74-75). Det førte da også til en række fællesnordiske udviklingsprojekter igennem 1950'erne og 1960'erne blandt andet i Korea og Tanzania (Bach et al., 2008: 83-87 og 211). Her var tanken blandt andet, at man igennem nordisk samarbejde kunne *poole* de enkelte nordiske landes endnu relativt begrænsede udviklingsbudgetter.

Stigende volumen gør nordisk udviklingssamarbejde mindre nødvendigt

Fra et relativt begrænset niveau i 1950'ernes skød især de danske, de norske og de svenske udviklingsbudgetter i vejret i 1960'erne og 1970'erne, hvorefter de nordiske lande etablerede sig stabilt i verdens udviklingspolitiske top målt på bidrag som andel af BNP. Den kraftigt øgede kapacitet, som de nye midler afstedkom, gjorde imidlertid også nordisk samarbejde mindre nødvendigt inden for udviklingsbistanden (Engh og Pharo, 2009: 122). Hertil kom, at det nordiske udviklingssamarbejde i praksis havde vist sig kompliceret at koordinere (Odén, 2011: 18-19). Den varige effekt af bestræbelserne for fællesnordisk bistand endte således med at være begrænset. De nordiske landes samarbejde om bistanden blev i stadig stigende grad erstattet af bilaterale projekter eller multilateralt samarbejde i andre fora. Således var det i 1984 kun ca. 1,9 pct. af de samlede nordiske udviklingsmidler, der blev brugt i nordisk regi (Bach et al., 2008: 333). Der var altså elementer af aktivistisk nordisk udviklingspolitik allerede inden den kolde krigs afslutning, der antydede et ryk væk fra en fælles nordisk politik i retning af en samling af relativt beslægtede nordiske udviklingspolitikker, der udviklede sig parallelt fra et fælles nordisk værdigrundlag (Bach et al., 2008: 332-340).

Nordic Plus

Fælles projekter er imidlertid ikke den eneste måde at samarbejde på om udviklingsbistand. Således lagde samarbejdet også – som det var tilfældet i den politisk-diplomatiske aktivisme – stor vægt på nordisk koordination og er-

faringsudveksling om udviklingssamarbejdet, ikke mindst i felten. Og dette samarbejde er fortsat også efter den kolde krigs afslutning (Selbervik og Nygaard, 2006: 51-52; Odén, 2011: 19). Hertil kommer fælles nordisk politisk aktivisme om den økonomiske aktivisme. De nordiske lande, herunder Danmark, har særligt efter Finland og Sveriges optag i EU i 1995 arbejdet intenst på at påvirke EU's fælles udviklingspolitik. Her påpeger Elgström og Delputte (2015), at de nordiske lande har formået at have uproportionelt stor indflydelse på EU's linje uden at lade sig påvirke i ret høj grad af andre europæiske praksisser.

Denne linje har dog ikke været ført frem som et specifikt nordisk projekt. I stedet har den regionale tyngde ligget i det større Nordic Plus-samarbejde, der ud over Danmark, Norge, Sverige og Finland inkluderer Storbritannien, Holland og Irland (Elgström og Delputte, 2015: 8-11). Dette samarbejde har blandt andet resulteret i enighed om fælles praksis for udviklingssamarbejde i en "Joint Action Plan on Aid Effectiveness" (NORAD 2006) og har derigennem, ifølge Elgström og Delputte (2015: 10), spillet en afgørende rolle i at støbe fundamentet for EU's udviklingsstrategi, "Code of conduct on complementarity and division of Labour" (2007). Ligesom inden for de to andre områder må man dog, på denne baggrund, igen overveje, om denne form for aktivisme reelt stadig kan betegnes som *snæver nordisk* aktivisme.

Graden af aktivisme i dansk-nordisk økonomisk samarbejde

Graden af aktivisme i det dansk-nordiske udviklingssamarbejde er varierende i løbet af perioden. Hvor dansk aktivisme igennem udviklingsbistand må siges at toppe i 1980'erne og 1990'erne, alene baseret på bistandens størrelse som andel af BNP, så toppede direkte nordisk samarbejde om udviklingsbistanden i felten i 1950'erne og 1960'erne med en stor grad af voluntaristisk samarbejde i specifikke udviklingsprojekter og om udviklingspolitiske spørgsmål generelt. Her nærmer vi os den rene nordiske aktivisme (figur 1, felt 1). Derefter blev udviklingspolitikkerne imidlertid i stigende grad sideløbende i stedet for samordnet, og det nordiske samarbejde antog en mere uformel karakter. Hvad angår nordisk samarbejde om global udviklingspolitik, så er denne politik, ligesom det var tilfældet med den politisk-diplomatiske aktivisme, i høj grad kommet under pres fra EU. Dog må det konkluderes, at den dansk-nordiske aktivisme i udviklingsbistanden stadig er relativt høj – blot er den nordiske gruppe blevet mindre eksklusiv. Det er sket både pga. det stigende EU-samarbejde generelt og i høj grad også gennem samarbejdet i Nordic Plus.

Den dansk-nordiske aktivismes mange ansigter: Er der en rød tråd?

De seneste års forsigtige fremgang for det nordiske samarbejde bør hverken forklejnes eller overdrives. Som påpeget i artiklen, har opskriften på succesfuldt samarbejde især taget udgangspunkt i lavpraktisk og pragmatisk samarbejde. Dermed har samarbejdet, til en vis grad, formået at omgå begrænsningerne i de nordiske landes strategiske præferenceforskelle, nationale profileringshensyn og, vigtigst af alt, begrænsningerne forbundet med EU- og NATO-skellene. Graden af egentlig aktivisme varierer imidlertid betydeligt på tværs af de her undersøgte områder. Højeste grad af egentlig "ren" dansk-nordisk aktivisme forefindes i det økonomiske bistandspolitiske samarbejde, hvor de nordiske lande den dag i dag i høj grad deler værdier, selvom samarbejdet ofte er af uformel karakter. I lidt mindre grad forefindes den dansk-nordiske aktivisme på det politisk-diplomatiske område, hvor godt samarbejde på ambassadeniveau ikke altid i samme grad som tidligere modsvarer af interessesammenfald eller værdifællesskab på det overordnede politiske niveau. Her kan det nordiske samarbejde, som vi så det med Obama-topmøderne, til tider antage en lidt pånødet form. Endelig forbliver det forsvarspolitiske samarbejde begrænset af både NATO-skellet og af Danmarks præference for operationelt samarbejde med USA og Storbritannien. Selvom fx NORDEFECO-samarbejdet og de sikkerhedspolitiske ændringer i Østersøregionen har givet anledning til en vis spiren i særligt det lavpraktiske samarbejde, så er der inden for dette område ligeledes stadig tendenser til pånødet dansk deltagelse og sågar undertiden til direkte dansk afvisning af det nordiske.

Fælles for de tre områder gælder desuden, at selve den nordiske nichestatus er blevet udfordret af nye samarbejdsrelationer inden for lidt bredere regionale rammer (i EU, Nordic Plus, NB-8, E-PINE, Northern Group etc.). Dermed står det nordiske samarbejde måske over for en redefinerings i de kommende år. I det omfang at sådanne grupperinger dybest set arbejder for de samme mål og idealer, som Norden traditionelt har gjort, kan man imidlertid overveje, om det egentlig er et problem.

Tak

Forfatteren ønsker at takke Peter Viggo Jakobsen, temanummerets og *Politicus* redaktører samt to anonyme reviewers for indsigtfulde kommentarer til tidligere udkast. Alle fejl og mangler forbliver naturligvis forfatterens. Forskningen er støttet af Det Frie Forskningsråd, bevillings-ID: DFF – 1329-00039.

Noter

1. Se Due-Nielsen og Petersen (1995) for en diskussion af tilpasningspolitikken (modes of adaption) i dansk udenrigspolitik.
2. Nordic Coordinated Arrangement for Military Peace Support.
3. Interview med forfatteren, juni 2017.
4. Nordic Armaments cooperation.
5. Nordic Supportive Defence Structures.
6. Nordic Defence Cooperation.
7. Dette er naturligvis fraregnet Island, der mangler de militære forudsætninger for omfattende samarbejde på forsvarsområdet.
8. Bygger på forfatterens interviews med ansatte i det danske forsvar i 2015 (se også Olesen og Tarp, 2015).
9. Her kan fx henvises til Trumps og Nordens meget forskellige syn på klimapolitikken (DR, 2017).

Litteratur

- Archer, Clive og Pertti Joenniemi (2016). Nordic security and defence cooperation, i Johan Strang (red.), *Nordic Political and Economic Cooperation: Context, History and Outlook*. London og New York: Routledge.
- Associated Press (2016). Obama to world: Be more like the Nordics. *Daily Mail*, 13. maj. <http://www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-3588454/Obama-welcome-Nordic-leaders-White-House.html> (26. februar, 2017).
- Bach, Christian Friis, Thorsten Borring Olesen, Sune Kaur-Pedersen og Jan Pedersen (2008). *Idealer og realiteter: Dansk udviklingspolitisk historie 1945-2005*. København: Gyldendal.
- Bailes, Alyson og Carolina Sandö (2014). *Nordic Cooperation on Civil Security: the 'Haga' Process 2009-2014*. Swedish Defence Research Agency (FOI) og Centre for Small State Studies, Institute of International Affairs.
- Branner, Hans (2000). Options and goals in Danish European policy since 1945: Explaining small state behavior and foreign policy change, pp. 333-380 i Hans Branner og Morten Kelstrup (red.), *Denmark's Policy towards Europe Since 1945*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Branner, Hans (2013). Denmark between Venus and Mars: How great a change in Danish foreign policy?, pp. 134-166 i Nanna Hvidt og Hans Mouritzen (red.), *Danish Foreign Policy Yearbook 2013*. København: DIIS.
- Breitenbauch, Henrik Ø., Kristian Søby Kristensen, Gary John Schaub Jr., Andre Ken Jakobsson og Mark Winther (2017). *Options for Enhancing Nordic-Baltic Defence and Security Cooperation: An Explorative Survey*. CMS Report. København: Københavns Universitet.

- Browning, Christopher S. (2007). Branding nordicity: Models, identity and the decline of exceptionalism. *Cooperation and Conflict* 42 (1): 27-51.
- DIIS og Udenrigsministeriet (2013). *The Foreign Ministry of the Future: The Copenhagen Conference 16-17 September 2013*. Conference Report. København: DIIS og Udenrigsministeriet.
- DR (2017). Nordiske statsministre i klimaappel til Trump: Tænk på børnene. *DR.dk*, 1. juni. <https://www.dr.dk/nyheder/udland/nordiske-statsministre-i-klimaappel-til-trump-taenk-paa-boernene> (18. september, 2017).
- Due-Nielsen, Carsten og Nikolaj Petersen (1995). *Adaptation & Activism. The Foreign Policy of Denmark 1967-1993*. København: Jurist- og Økonomforbundets forlag.
- Elgström, Ole og Sarah Delputte (2016). An end to Nordic exceptionalism? Europeanisation and Nordic development policies. *European Politics and Society* 17 (1): 28-41.
- Engh, Sunniva og Helge Pharo (2009). Nordic cooperation in providing development aid, i Norbert Götz og Heidi Haggrén (red.), *Regional Cooperation and International Organizations: The Nordic Model in Transnational Alignment*. Abingdon og New York: Routledge.
- Folketinget (2013). *B 29 Forslag til folketingsbeslutning om dansk bidrag til FN's og OPCW's mission i Syrien*. 10. december 2013. Samling 2013-14. <http://www.ft.dk/samling/20131/beslutningsforslag/b29/beh1-30/forhandling.htm?startItem=-1#alleindlaeg> (23. september, 2017).
- Forsberg, Tuomas (2013). The rise of Nordic defence cooperation: a return to regionalism? *International affairs* 89 (5): 1161-1181.
- Forss, Stefan og Pekka Holopainen (2015). Breaking the Nordic defense deadlock. Carlisle Barracks, PA: United States Army War College Press. <https://www.hsdl.org/?view&did=762871> (23. september, 2017).
- Haglund, Carl, Ine Eriksen Søreide, Gunnar Bragi Sveinsson, Peter Hultqvist og Nicolai Wammen (2015). *Aftenposten*, 9. april. <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/Fem-nordiske-ministre-i-felles-kronikk-Russisk-propaganda-bidrar-til-asa-splid-43390b.html> (23. september, 2017).
- Hansen, Birthe (2011). *Unipolarity and World Politics: A Theory and Its Implications*. New York: Routledge.
- Harris, Gardiner (2016). Obama warms up to Nordic leaders. *NYTimes* 13. maj. <https://www.nytimes.com/2016/05/14/world/europe/obama-warms-to-nordic-heads-of-state.html> (26. februar, 2017).
- Heurlin, Bertel (1998). Denmark's security policy in the Baltic Sea area after the Cold War, i Gunnar Arteus og Bertel Heurlin (red.), *German and Danish Security Policies towards the Baltic Sea Area 1945 until Present*. København: DUPI.

- Heurlin, Bertel (2004). *Riget, magten og militæret: Dansk forsvars- og sikkerhedspolitik under forsvarscommissionerne af 1988 og 1997*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Holm, Hans-Henrik (2002). Danish foreign policy activism: The rise and decline, pp. 19-45 i Bertel Heurlin og Hans Mouritzen (red.), *Danish Foreign Policy Yearbook 2002*. København: DUPI.
- Hækkerup, Per (1965). *Danmarks udenrigspolitik*. København: Fremad.
- Jakobsen, Peter Viggo (2000). Denmark at war: Turning point or business as usual?, pp. 61-85 i Bertel Heurlin og Hans Mouritzen (red.), *Danish Foreign Policy Yearbook 2000*. København: DUPI.
- Jakobsen, Peter Viggo (2006a). *Nordic Approaches to Peace Operations: A New Model in the Making?* Abingdon: Routledge.
- Jakobsen, Peter Viggo (2006b). The Nordic peacekeeping model: Rise, fall, resurgence? *International Peacekeeping* 13 (3): 381-395.
- Jakobsen, Peter Viggo (2009). Small states, big influence: The overlooked Nordic influence on the civilian ESDP. *Journal of Common Market Studies* 47 (1): 81-102.
- Jakobsen, Peter Viggo (2018). The United Nations and the Nordic four: Cautious sceptics, committed believers, cost-benefit calculations, kapitel 22 i Peter Nedergaard og Anders Wivel (red.), *The Routledge Handbook of Scandinavian Politics*. London & New York: Routledge.
- Jakobsen, Peter Viggo og Karsten Møller (2012). Good news: Libya and the Danish way of war, pp. 106-130 i Nanna Hvidt og Hans Mouritzen (red.), *Danish Foreign Policy Yearbook 2012*. København: DIIS.
- Jakobsen, Peter Viggo og Peter Dahl Thruelsen (2011). Clear, hold, train: Denmark's military operations in Helmand 2006-2011, pp. 78-105 i Nanna Hvidt og Hans Mouritzen (red.), *Danish Foreign Policy Yearbook 2011*. København: DIIS.
- Kissinger, Henry (1972). *Memorandum for the Secretary of State*. 21. januar (Nixon Presidential Library. Nixon Presidential Materials Staff. National Security Council (NSC) Files. Country Files – Europe. Denmark Vol. 1 to Finland Vol. 1 Box 673).
- Kjærgaard, Steen (2017). Sikkerhed i Østersøregionen kræver samarbejde: Valget af Trump udfordrer Danmarks sikkerhedspolitiske linje. *DIIS Policy Brief*. København: DIIS.
- Laatikainen, Katie Verlin (2003). Norden's eclipse: The impact of the European Union's common foreign and security policy on the Nordic Group in the United Nations. *Cooperation and Conflict* 38 (4): 409-441.
- Larsen, Thomas (2016). Obama ruller den røde løber ud for Løkke til nordisk bunkebryllup. *Berlingske*, 12. maj <http://www.b.dk/politiko/obama-ruller-den-roede-loeber-ud-for-loekke-til-nordisk-bunkebryllup> (24. september, 2017).
- Lederman, Josh (2013). In Sweden, Obama to showcase common global goals on way to G-20. *Washington Times*, 3. september. <http://www.washingtontimes.com/>

- news/2013/sep/4/sweden-obama-showcase-common-global-goals/ (26. februar, 2017).
- Musiał, Kazimierz (2009). Reconstructing Nordic significance in Europe on the threshold of the 21st century. *Scandinavian Journal of History* 34 (3): 286-306.
- Mouritzen, Hans (2007). Denmark's super Atlanticism. *Journal of Transatlantic Studies* 5 (2): 155-167.
- NATO (2013). *NATO and partners to conduct air-defence flying training over Iceland*. 20. august. http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_102465.htm?selectedLocale=en (10. april, 2017).
- Norske regering (2011). *Den nordiske solidaritetserklæringen*. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/nordisk-samarbeid/den_nordiske_solidaritetserklaering.pdf (23. september, 2017).
- Norske regering (2016). *Fakta om Norges militære bidrag i kampen mot terrorisme og voldelig ekstremisme*. 2. maj <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/nytt-bidrag/id2499023/> (27. februar, 2017).
- Odén, Bertil (2011). The Africa policies of Nordic countries and the erosion of the Nordic aid model: a comparative study. *Discussion Paper 55*. Nordiska Afrikainstitutet.
- Olesen, Mikkel Runge og Kristoffer Tarp (2015). Mere kontinuitet kan styrke nordisk forsvarssamarbejde: NORDEFECO nu og i fremtiden. *DIIS Policy Brief*. København: DIIS.
- Olesen, Mikkel Runge og Anders Wivel (2015). Hvad blev der af den klassiske Kold Krigs-aktivisme? *Politik* 18 (4): 14-24.
- Pedersen, Rasmus Brun (2012). Danish foreign policy activism: Differences in kind or degree? *Cooperation and Conflict* 47 (3): 331-349.
- Pedersen, Rasmus Brun og Jens Ringsmose (2017). Aktivisme i dansk udenrigspolitik: FN, NATO, EU og Norden. *Politica* 49 (4): 339-357.
- Petersen, Nikolaj (2004). *Europæisk og globalt engagement 1973-2006. Dansk Udenrigspolitik Historie 6*. København: Gyldendal.
- Pettersson, Magnus og Håkon Lunde Saxi (2013). Shifted roles: Explaining Danish and Norwegian alliance strategy 1949-2009. *Journal of Strategic Studies* 36 (6): 761-788.
- Rasmussen, Mikkel Vedby (2005). What's the use of it? Danish strategic culture and the utility of armed forces. *Cooperation & Conflict* 40 (1): 67-89.
- Reich, Oliver Kløvedal (2016). Dansk-svensk militæraftale skal skabe fælles front mod Rusland. *Politiken*, 14. januar. <http://politiken.dk/udland/art5606412/Dansk-svensk-milit%C3%A6raftale-skal-skabe-f%C3%A6lles-front-mod-Rusland> (25. juni, 2017).

- Rogers, William Pierce (1972). *Memorandum for the President*. 14. januar. Nixon Presidential Library. Nixon Presidential Materials Staff. National Security Council (NSC) Files. Country Files – Europe. Denmark Vol. 1 to Finland Vol. 1 Box 673
- Rûse, Ilze (2015). Nordic cooperation in the EU Council: Does institutional embeddedness matter?, i Caroline Howard Grøn, Peter Nedergaard og Anders Wivel (red.), *The Nordic Countries and the European Union*. London og New York: Routledge.
- Rynning, Steen (2003). Denmark as a strategic actor? Danish security policy after 11 September, i Per Clausen og Hans Mouritzen (red.), *Danish Foreign Policy Yearbook 2003*. København: DIIS.
- Saxi, Håkon Lunde (2011). *Nordic Defence Cooperation after the Cold War*, Oslo Files on Defence and Security no. 1. Oslo: Norwegian Institute for Defence Studies.
- Saxi, Håkon Lunde (2016). Hvordan revitalisere NORDEFKO: En statusrapport og noen konkrete tiltak for å styrke samarbeidet i hverdage, i Mikkel Storm Jensen (red.), *Nordisk forsvarssamarbejde 2016: Vilkår og muligheter*. København: FAK.
- Schouenborg, Laust (2013a). *The Scandinavian International Society: Primary Institutions and Binding Forces, 1815-2010*. Abingdon: Routledge.
- Schouenborg, Laust (2013b). Nordisk diplomati: I det skandinaviske internasjonale samfunns tjeneste?, *Samfunnsøkonomen* 2: 18-24
- Selbervik, Hilde og Knut Nygaard (2006). *Nordic Exceptionalism in Development Assistance? Aid Policies and the Major Donors: The Nordic Countries*. Bergen: Chr. Michelsen Institute.
- Stoltenberg, Thorvald (2009). Nordic Cooperation on Foreign and Security Policy, Proposals presented to the extraordinary meeting of Nordic foreign ministers in Oslo on 9 February 2009. <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/nordicreport.pdf> (12. maj, 2017).
- White House (2013). Joint Statement by Kingdom of Denmark, Republic of Finland, Republic of Iceland, Kingdom of Norway, Kingdom of Sweden, and the United States of America. The White House of President Obama. 4. september <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/09/04/joint-statement-kingdom-denmark-republic-finland-republic-iceland-kingdo> (27. februar, 2017).
- White House (2016). U.S.-Nordic Leaders' Summit Joint Statement. The White House of President Obama. 13. maj. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/09/04/joint-statement-kingdom-denmark-republic-finland-republic-iceland-kingdo> (27. februar, 2017). <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/05/13/us-nordic-leaders-summit-joint-statement> (26. februar, 2017).
- Wivel, Anders (2013). Birds of a feather flying apart? Explaining Nordic dissonance in the (Post)-Unipolar world, i Ann-Sofie Dahl og Pauli Järvenpää (red.), *Northern Se-*

curity and Global Politics: Nordic-Baltic Strategic Influence in a Post-Unipolar World.
London: Routledge.